

Το τοπίο στη λογοτεχνία : Κομοτηνή, η ιστορική γεωγραφία μιας πολύ-εθνοτικής πόλης

Φαίς Μ. (1995), *Αυτοβιογραφία ενός Βιβλίου*, Γ΄ Έκδοση, Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη

«[...] Στο Κεραμοποιείο πήγαινε πάντα με ποδήλατο (απείχε γύρω στα δεκαπέντε χιλιόμετρα από την πόλη) και συνήθως με μεγάλη παρέα....Κατόπιν κατέληγαν στον Τρελοπόταμο (το χείμαρρο Ντελή Ιμπράμ).

Στον καταυλισμό των γύφτων κρύβονταν πίσω από το απότομο ανάχωμα της όχθης και, σαν να έπαιζαν στάκαμαν, περίμεναν τις γυφτοπούλες να βγουν από τα αντίσκηνα για να πλύνουν. Κατά κανόνα τις υποδέχονταν με ομοβροντίες από πέτρες. [...]

Κουβεντιάσαμε κανένα δίωρο στου Αλή [τον πλάτανο] και μετά νοικιάσαμε ποδήλατα. Του είπα τηλεγραφικά τα νέα όλων των γνωστών. [...] Βολτάραμε αργά στα μέρη του γυρνούσαμε παιδιά. Περάσαμε από τους μπαξέδες και τα Χίλια Δένδρα. Στην ΕΚΤΕΝΕΠΟΛ με ρωτούσε αναλυτικά για τους ιδιοκτήτες των πολυτελών μονοκατοικιών. [...]

Πέρα τα μποστάνια, μετά τα εργοτάξια. Στο φιδίσιο δρόμο που οδηγεί στην πόλη, αριστερά το ελαιοτριβείο του Κουρούδη, δεξιά, στη σειρά, γανωματζίδικα, σιδεράδικα, παλιατζίδικα. Παράλληλα, στο ίδιο ύψος, τα Δικαστήρια μετά τα δικηγορικά, η Μεραρχία, η Πυροσβεστική· ασφαλτοστρωμένος δρόμος που καταλήγει στη Στρατώνα. Άναρχο τοπίο. Μίζερο. Σκληρό. Πεισματικό. Ένα βαθύ, οικείο, ανεξιχνίαστο ιδεόγραμμα.

Το βράδυ καταλήξαμε στον «Απόστολο», απέναντι απ' τα μνήματα. Χρόνια τώρα οι ίδιες φάτσες: λαθροκυνηγοί και μουσουλμάνοι, μετά προστέθηκαν και οι φοιτητές. [...]

Καλέσαμε ραδιοταξί και καταλήξαμε στο «Λαμόρε». Ήταν μόλις μία μετά τα μεσάνυχτα και Παρασκευή, πράγμα που σήμαινε πανδαιμόνιο. Χόρευαν τσιφτετέλι μέχρι και τα παιδιά του δημοτικού. Οι υπάλληλοι και οι φαντάροι ίδρωναν για να φαντασιωθούν και να ξοδέψουν, όσο πιο απερίσκεπτα γινόταν, το βδομαδιάτικο. Τα κορίτσια που κάνουν κονσομασιόν κοιτούσαν με μισό μάτι μια μεγάλη παρέα από φοιτήτριες με κονκάρδες του ΠΑΣΟΚ, που λικνίζονταν πάνω στα τραπέζια. Ήπιαμε από δύο ούισκι και με άλλο ραδιοταξί πήγαμε στην Καλκάντζα.

Στις «Βερσαλίες» φυσούσε άλλος αέρας. [...] »

(σελίδες 158-189)

Αλί Ρ., Τοπτσόγλου Γ., Ονσούνουλου Ι., Ταχσίνογλου Μ. (2009), *Μειονότητα είναι...*, Μετάφραση: Τοπτσόγλου Γ., Αθήνα: Εκδόσεις Τσουκάτου

[τίτλος αφηγήματος] Δύσκολο πράγμα... (να είσαι μειονότητα)

«[...] Ρακί και συ; Ρώτησε σε σπαστά τουρκικά.

Φέρε! απάντησε ο Μεχμέτ δίχως να πάρει το βλέμμα του από το παράθυρο. Δυο ποτηράκια τσούγκρισαν ταυτόχρονα το ποτηράκι του Μεχμέτ. [...] Είχε βγει από το σπίτι του και πήγαινε στο καφενείο, όταν ένα μπλε τρακτέρ σταμάτησε δίπλα του και οι επιβαίνοντες τον ρώτησαν εάν είχε κάποιο χωράφι για πούλημα. [...] Όλοι οι γνωστοί και γείτονες έφευγαν για την Τουρκία πουλώντας σπίτι και χωράφια στους Ρωμιούς. [...] Του το είχαν πει «*Θα το αγοράσουμε όσο κι αν κάνει*», τον είχαν βάλει σε σκέψεις τον Μεχμέτ. [...] Με αυτά τα χρήματα θα μπορούσε άνετα να αγοράσει ένα οικόπεδο σε έναν από τους έξω μαχαλάδες της Προύσας. [...] «*Όσο και εάν κάνει...*». «*Έχω έναν τόπο γύρω στα δέκα στρέμματα*», είχε πει ο Μεχμέτ, «*προς το παρόν δεν σκόπευα να τον πουλήσω αλλά...*». [...]

Ο γέρος τσουγκρίζει το ποτήρι του με του Μεχμέτ. [...] «... *A, ναι! Εμείς με το παιδί το είδαμε το χωράφι. Δεν είναι και πολύ καλό, αλλά εμάς μας κάνει. Και ύστερα ξέρεις, τα χρήματα τα πληρώνει η κυβέρνηση όχι εμείς... Πες μια τιμή... Άντε, πες μας πόσα θέλεις!...*» [...]

(Μεχμέτ, πες εσύ τι να κάνουμε. [...] Ζωή είναι αυτή; Πάλι ήπιες Μεχμέτ, μυρίζει το στόμα σου. Ξέρω πόσο το αγαπάς το χωράφι. Μήπως και εγώ δεν το αγαπώ; Αλλά σκέψου, Μεχμέτ. Το παιδί μας επιμένει και θέλει να σπουδάσει, να γίνει γιατρός. Πώς μπορούμε να του τσακίσουμε τα όνειρά του;... Σκέψου την Αϊσέ μας...).

[...] (Μπαμπά, μπορούν οι Ρωμιοί να μας πάρουν το λιβάδι;...Μπαμπά, αν πουλήσουμε αυτά θα πουλήσουμε και τα σπίτια; Μετά ποιος θα μένει στα σπίτια μας; Η γάτα μας θα μείνει μετά εδώ; Μπαμπά, αν πουλήσουμε τα σπίτια, θα πάρουμε και τα πιάτα και τη βρύση και την κιμωλία μου, έτσι δεν είναι; Ναι, κοριτσάκι μου, θα τα πάρουμε, θα τα πάρουμε όλα...)

Δεν θα πεις τιμή; [...]

(σελίδες 17-22).

Πανδρευμένος Θ. (χ.η.) Αθανασίου Διάκου, αδιέξοδος Β', Κομοτηνή: Κέντρο Λαϊκών Δρώμενων Κομοτηνής

[τίτλος αφηγήματος] Κομοτηνή, Καλοκαίρι του '55

« [...] Οι μέρες του καλοκαιριού περνούσαν νωχελικά. [...]

Η γειτονία του μέναμε ήταν ένας μικρός χριστιανικός πυρήνας, στο κέντρο περίπου ενός κύτταρου από τούρκοσπιτα. Πολύ κοντά στην κεντρική αγορά, δίπλα στο παλιό δικαστικό μέγαρο και απέναντι από τα δικηγορικά γραφεία, δύο-τρία τετράγωνα με αρχοντόσπιτα δημιουργούσαν έντονη εικόνα ελληνικότητας, ενώ πιο πέρα το μειονοτικό σχολείο «*Ινταντιέ*» δέσποζε πάνω από τις σειρές με τα τούρκικα χαμόσπιτα. Ανάμεσα σε αυτά, που και που, έμεναν και ελληνικές οικογένειες, χαρακτηριστικό δείγμα της πόλης μας, [...]

Εκείνο το καλοκαίρι, όταν βαριόμασταν να κυνηγάμε τα κουνέλια και τις γάτες της γειτονίας ή να σκαρφαλώνουμε στα δένδρα της αυλής, παίζαμε και ένα σχετικό πετροπόλεμο με τα Τουρκάκια. Αποτέλεσμα εκείνων των επεισοδίων ήταν μια πετριά

στο κούτελο και μια πλημμύρα από αίμα στα μούτρα μου.... Για εκδίκηση, οι υπόλοιποι, το ίδιο βράδυ, δείρανε δυο-τρία μικρότερα Τουρκάκια, και οι χάνουμισσες πρωί-πρωί, φέρανε τα μαντάτα στη μαμά.

Δεν ήταν η μαμά άνθρωπος που είχε ιδιαίτερες ρατσιστικές τάσεις. Τούρκος ήταν ο γαλατάς μας, ο Αλής, Τουρκάλα η Σαζιέ που έπλενε την μπουγάδα και καθάριζε το σπίτι μας στις μεγάλες γιορτές, Τούρκος ο υπάλληλος στο μαγαζί, και Τουρκάλες οι φιλενάδες της και γειτόνισσες, η Λεμάν και η Φατμέ. [...]

Η βόλτα στην πλατεία ήταν η νυχτερινή διασκέδαση των κατοίκων της Κομοτηνής. [...]

Η πλατεία ήταν μεγάλη, στο κέντρο της πόλης, πλακοστρωμένη με περιμετρικά παρτέρια με λιγκούστρες και εποχιακά λουλούδια. Στο νοτιοανατολικό τμήμα υπήρχε ένας αναβαθμός, όπου ήταν στημένος ο ιστός της σημαίας, και πάντα μας εντυπωσίαζε η έπαρσή της τα πρωινά της Κυριακής ή η υποστολή της τα Κυριακάτικα απογεύματα από στρατιωτικά τμήματα, συνοδεία της τοπικής στρατιωτικής μπάντας. Γύρω από την πλατεία υπήρχαν τα καφενεία και τα ζαχαροπλαστεία που έβγαζαν τραπεζάκια στα φαρδιά πεζοδρόμια. [...]

Απέναντι ήταν το μεγάλο πάρκο της πόλης. Στη μια πλευρά της πλατείας, αυτή προς το μέρος της όχθη του Μπουκλουτζά, του χειμάρρου δηλαδή που διέσχιζε τότε όλη την Κομοτηνή, τέσσερα μεγάλα πλατάνια ηλικίας κάποιων αιώνων, με βρύσες στις ρίζες τους, όριζαν τη διαδρομή για το πάρκο. Στη σκιά των δύο πρώτων υπήρχαν τα καφενεία,... του Θρασύβουλου, ήταν πιο λαϊκό, εξυπηρετούσε κυρίως μαγαζιά της σκεπαστής αγοράς και είχε Τούρκο σερβιτόρο, το Μουσταφά,...»

(σελίδες 23-30)